

BACHELOROPPGAVE

Inkludering av barn med nedsatt funksjonsevne

Hvordan inkluderer personalet barn med nedsatt funksjonsevne i barnehagehverdagen?

av

kandidatnummer: 115

Navn: Trude Kompen

Barnehagelærerutdanningen

BLU3-1006

Januar 2016

Avtale om elektronisk publisering i Høgskulen i Sogn og Fjordane sitt institusjonelle arkiv (Brage)

Jeg gir med dette Høgskulen i Sogn og Fjordane tillatelse til å publisere oppgaven (Skriv inn tittel) i Brage hvis karakteren A eller B er oppnådd.

Jeg garanterer at jeg er opphavsperson til oppgaven, sammen med eventuelle medforfattere. Opphavsrettslig beskyttet materiale er brukt med skriftlig tillatelse.

Jeg garanterer at oppgaven ikke inneholder materiale som kan stride mot gjeldende norsk rett.

Ved gruppeinnlevering må alle i gruppa samtykke i avtalen.

Fyll inn kandidatnummer og navn og sett kryss:

Kandidatnummer: 115, Trude Kompen

JA NEI

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	3
1.0 Innledning.....	4
1.1 Problemstilling.....	4
2.0 Teori.....	5
2.1 Inkludering.....	5
2.2 Inkludering og nedsatt funksjonsevne	6
2.3 Relasjoner	7
2.4 Samhandling og handling	8
3.0 Metode	9
3.1 Datainnsamling.....	10
3.2 Pilotstudie.....	10
3.3 Informanter	10
3.4 Gyldighet og Pålitelighet	11
3.5 Etske hensyn.....	11
3.6 Analyse og bearbeiding av data	11
4.0 Empiri	12
4.1 Inkludering.....	12
4.2 Hvordan jobber personalet?	12
4.3 Utfordringer og tilrettelegging for barn med rullestol.....	13
4.4 Uteområdet	14
5.0 Drøfting.....	14
5.1 Inkludering.....	14
5.2 Personalet:.....	15
5.3 Tilrettelegging.....	16
5.4 Relasjoner og selvilde	17
5.5 Oppsummering.....	17
6.0 Avslutning.....	18
7.0 Litteraturliste.....	20
8.0 Vedlegg.....	21
8.1 Vedlegg 1: Intervjuguide:	21
8.2 Vedlegg 2: Samtykkeerklæring for intervju til bachelor.....	22

1.0 Innledning

I denne oppgaven har jeg valgt å skrive om barn med nedsatt funksjonsevne og om hvordan de blir inkludert i barnehagehverdagen. Jeg valgte å skrive om dette temaet, fordi jeg synes jeg har for lite kunnskaper om dette, og ute i arbeidslivet vil alle pedagoger en eller annen gang møte på barn med nedsatt funksjonsevne. Jeg har mange ganger tenkt, «hvordan kan denne barnehagen tilrettelegges for et barn med rullestol?», når for eksempel uteområdet deres er preget av grus og kupert terreng.

Synet på inkludering av barn med nedsatt funksjonsevne har forandret seg med tidene. Det er viktig at personalet i barnehagen er bevisst på hvordan de inkluderer disse barna. I rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver (2011, s. 8) står det at «barnehagen skal sikre barn under opplæringspliktig alder et oppvekstmiljø som både gir utfordringer som er tilpasset barnets alder, og funksjonsnivå og trygghet mot fysiske og psykiske skadevirkninger».

1.1 Problemstilling

«Hvordan inkluderer personalet barn med nedsatt funksjonsevne i barnehagehverdagen?»

I denne problemstillingen har jeg valgt å legge mest vekt på inkludering. Jeg vil derfor gå inn i hva inkludering egentlig innebærer og se litt på historien, hvordan var det før, og hvordan blir det sett på nå. Nedsatt funksjonsevne er også et veldig stort begrep, og i denne oppgaven har jeg valgt å konsentrere meg om rullestolbrukere, da jeg føler det er det som vil være størst utfordring for barnehagen og tilretteleggingen.

I en slik stor oppgave må en skaffe seg empiri, og skape og dele kunnskaper, og for å få det til på en best mulig måte har jeg valgt å bruke kvalitativ metode.

Jeg vil i denne teksten ta for meg et teorikapittel som omhandler inkludering der jeg forteller om inkludering før og nå, nedsatt funksjonsevne og relasjoner og selvilde. Videre kommer metodekapittel der det vil komme informasjon om hvilken metode jeg har brukt, og hvilke informanter jeg har valgt til min undersøkelse. Jeg vil så komme med empirikapittel der jeg vil presentere mine funn. Det siste kapitlet er drøfting. Der vil jeg drøfte teorien opp mot mine funn, og hvilken betydning det har for praksis i forhold til barn i rullestol, og tilslutt metoden. I avslutningen vil jeg trekke tråder fra det jeg har funnet ut, og se på hvilke svar jeg har fått i forhold til min problemstilling, og hvordan jeg ville fortsatt undersøkelsen, om jeg skulle videreutviklet den.

2.0 Teori

2.1 Inkludering

I løpet av de siste årene har det skjedd mye med begrepet inkludering, det har gått fra å være integrering til inkludering (Korsvold, 2011, s. 11). Veien frem til at vi i dag snakker om inkludering startet i 1960 – årene med en debatt om hvordan en skulle ivareta opplæringen av barn med spesielle behov i samfunnet. Det ble lenge ment at barn med spesielle behov lærte best i segregerte tilbud. Dette vil si i egne klasser eller som individuelle eller gruppetimer. Det fantes også mange spesialtilbud på denne tiden. På 1970-tallet skjedde det store forandringer på vei mot inkludering, begrepet «integrering» ble en motpol til «segregering». Nå skulle ikke barn med spesielle behov skilles ut, de skulle også tilbys ordinære rammer innenfor opplæring. I 1975 fikk vi den første loven for barnehager, der alle barn med funksjonshemning skulle få prioritet ved opptak i barnehagen. Det fantes ikke noe spesialpedagogisk tilbud enda, bare fortrinnsrett (Dalen, 2013, s. 116-118). For å forstå begrepet bruker jeg Gjøsund og Huseby (2000, s. 21) som mener at vi kan dele integrering inn i tre nivåer. For det første mener de at så langt det er mulig skal alle barn så lenge de har behov for det, få det ordinære undervisnings- og opplæringstilbudet. For det andre er funksjonshemninger et helhetlig bilde og en normal del av barnehage og skole. Med andre ord kan en si at det pedagogiske tilbudet skal legges til rette for alle barns behov. Det tredje og siste nivået handler om sosial integrering. Forklart på en annen måte, kan vi si at alle med funksjonshemninger skal bli en del av fellesskapet. Dette henger mye sammen med de to nivåene som er nevnt over. Her er det noen som mener vi bør bytte ut ordet integrering med inkludering, da inkludering handler mer om det å bli sosialisert inn i en gruppe. Integrering handler om å bli en del av samfunnet. Å bli en del av samfunnet handler om å få vennskap, alminneliggjøring av funksjonshemningen og at de er like mye verdt som alle andre barn og voksne. Man må bygge opp selvtilliten slik at de til en viss grad kjenner at de mestrer hverdagen på egenhånd (Gjøsund og Huseby, 2000, s. 22).

I dag snakker vi om inkludering som et allment begrep som ikke kun omhandler barn med nedsatt funksjonsevne, men gjelder alle barn, og Anne-Lise Arnesen (2012, s. 22) hevder at det ikke finnes noen fasitsvar på hva det vil si å være inkludert. Videre mener hun at en ikke skal se på inkludering og ekskludering som enten negativt eller positivt. Det kan altså være begge deler, da det ikke alltid er ensbetydende om noe er bra eller dårlig. Som mennesker ekskluderer og inkluderer vi ofte uten å tenke oss om; Det er en naturlig del av hverdagen vår. Noen må forhandle om sine medlemskap i barnehagen, mens andre må det ikke. Det kan være foreldre som ønsker barnet sitt inn i barnehagen i sitt nærmiljø, for å inkludere seg, men kanskje ikke barnehagen har godt nok tilbud til barnet, de blir ekskludert. Om de får tilbud eller forslag til andre barnehager med godt tilbud, blir de inkludert. Det

kan være positivt for barnehagen å få utfordringer for å forberede seg på inkludering, i forhold til barn med nedsatt funksjonsevne.

2.2 Inkludering og nedsatt funksjonsevne

Det har skjedd store forandringer på hvordan barn og mennesker generelt med nedsatt funksjonsevne blir sett på. Det var en tendens til at de ble sett på som «ingen ting», og ble ekskludert fra samfunnet – de ble adskilt fra de «normale». Heldigvis har dette forandret seg med årene, og de er nå i ferd med å bli en del av samfunnet, selv om det enda er litt som står igjen. Det første tilbudet foreldrene hadde til barna sine når de var på jobb, var barneasyl. For barn i vanskelige forhold ble det ment at barna ville bli bedre forberedt til skolestart, og at det ville gi barna en god start på livet (Sjøvik, 2014, s. 20-21). Historisk var det slik at barn med nedsatt funksjonsevne ikke fikk gå i barnehage som alle de normalt utviklede barna, og ingen ting ble tilrettelagt. I dagens samfunn har alle barn med særskilte behov rett til barnehageplass i alle kommunale og offentlige barnehager, og de er prioritert. Det blir lagt til rette for at de skal få en god oppvekst. De får ekstra støtte og det blir tilrettelagt for blant annet rullestolbrukere. Det står i barnehageloven § 13. (2005) at «barn med nedsatt funksjonsevne har rett til prioritet ved opptak i barnehagen. Det skal foretas en sakkyndig vurdering for å vurdere om barnet har nedsatt funksjonsevne».

St.meld.nr.41 *En god start* (Kunnskapsdepartementet, 2008-2009) refererer til St.meld.nr.31 *Kvalitet i skolen* der det hevdes at tidlig innsats hos barn fra de er små, vil være med på å forebygge problemer gjennom hele utdanningsløpet. Videre sier den at god hjelp tidlig vil være med å bidra til å forebygge vansker og sosiale ulikheter. St.meld.nr.41 *Et godt pedagogisk tilbud* (Kunnskapsdepartementet, 2008-2009) sier også at barnehagen skal gi barna de grunnleggende kunnskaper, ferdigheter og trening til å kunne delta i fellesskap utenfor familien. Barnehager som klarer å avhjelpe vansker og utligne sosiale ulikheter, vil være til god hjelp for barnet. Det blir også sagt at barnehagene skal gi barna gode utviklings- og aktivitetsmuligheter uansett familiebakgrunn og forutsetninger.

Moe og Valseth (2014, s. 354) sier at elementer som et samfunn med respekt for mangfold, ulikheter, variasjon og individet vil bli møtt av en inkluderende barnehage. De sier videre at et barn er et barn først og fremst, og det har de samme behovene som alle andre barn. Det vil si at som en ansatt i barnehagen skal en se hvert enkelt barn for den det er, og støtte det i deres situasjon. For at et barn skal trives i barnehagen er det viktig at det har et trygt og godt personale rundt seg. Det er også viktig for foreldrene til barna at de har et stabilt personale å forholde seg til, i forhold til informasjon som skal veksles.

I dagens barnehager blir det lagt mer til rette enn det det ble gjort tidligere. Når den universelle utformingen bygger på inkludering, innebærer det at det må tilrettelegges på uteområder og bygninger, slik at det for eksempel er plass til å kjøre rullestol, kunne bruke heis og lignende (Moe og Valseth, 2014, s. 369). Den psykiske del av inkludering vil jeg si noe om i de to neste kapitlene.

I st.meld. nr. 41 (Barn med nedsatt funksjonsevne, 2008-2009) står det blant annet at det er muligheter for integrering av trening med barn med spesielle behov, uten at segregering skal inntreffe. Videre står det at det er et krav om at innredning av lokalet og uteområdet er utviklet for å ivareta barn med nedsatt funksjonsevnes behov. Dette kalles universell utforming. Den universelle utformingen skal være utformet på en slik måte at alle barn uansett funksjonsevne kan bruke hele arealet. Kommunen har et ansvar for å se til at alle barn med særskilte behov blir ivaretatt. I rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver (2011, s. 11) står det blant annet at formålet til barnehagen er «å ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og dannelse som grunnlag for allsidig utvikling, i samarbeid og forståelse med barnas hjem.» De sier ikke direkte noe om inkludering av alle barn, men om vi ser mellom linjene vil vi kunne tolke det slik at det handler om å inkludere alle i et fellesskap. Det står og at «Barnehagen skal formidle grunnleggende verdier som fellesskap, omsorg og medansvar og representere et miljø som bygger opp om respekt for menneskeverd og retten til å være forskjellige.» I denne setningen kan vi også se at det ligger til grunn at barnehagen skal inkludere alle uansett utseende og funksjon. Videre vil det være vesentlig for barnehagen å utvikle forståelse for at ingen barn er like og det er «lov».

2.3 Relasjoner

Det er viktig at barn med nedsatt funksjonsevne blir en del av fellesskapet i barnehagen. Et fellesskap må være gjensidig, da alle skal kunne tilpasse seg hverandre. Barn med spesielle behov bør sees på som en ressurs i barnehagen, da andre barn kan se deres ressurser. (Moe og Valseth, 2014, s. 356). Barn med nedsatt funksjonsevne kan ofte bli kalt for forskjellige ting: «Kjært barn har mange navn», sies det. Som personal i barnehagen er det derfor viktig å passe på kroppsspråket og holdningene, da dette kan sende ut ulike signaler i forhold til hva vi sier. Det finnes også de situasjonene der det kan være til hjelp å ha en form for merkelapper på barna når en skal synliggjøre behov (Kunnskapsdepartementet, 2008, s. 8-9).

Rammeplanen (2011, s 11) hevder at «barnehagen skal formidle grunnleggende verdier som fellesskap, omsorg og medansvar og representere et miljø som bygger opp om respekt for menneskeverd og rett til å være forskjellige». I dette ligger inkludering, og som Kunnskapsdepartementet (2008, s. 12-13) sier, handler inkludering blant annet om respekt for ulikheter og variasjon som er en forutsetning for demokrati. Hvordan møter vi egentlig barn med

nedsatt funksjonsevne? Det er en tendens til at en vil rette sin oppmerksomhet til det spesielle ved dette barnet, og ikke klare å se barnet i seg selv. For å skape trygget og sikkerhet for barnet og personalet i barnehagen er det viktig med samarbeid med helsepersonell (Kunnskapsdepartementet, 2008, s. 9-12). Personalet i barnehagen har en viktig jobb, der de må gå foran som gode rollemodeller ovenfor alle barna i barnehagen og også foreldrene deres. De må vise at de snakker med alle barna, og ikke over dem eller om dem (Moe og Valseth, 2014, s. 356).

For å kunne gi barnet en god opplevelse av å være i barnehagen er det viktig at personalet skaffer seg den kunnskapen de trenger for å kunne ta seg av dette barnet på en god måte. Hva kan barnet klare på egenhånd, hva trenger det hjelp til og hvordan fungerer for eksempel rullestolen? Gjennom barnehagen vil også barn med spesielle behov utvikle seg sammen med andre, og de vil skaffe seg tilhørighet med de på sin alder. Selv om disse barna er sammen med andre barn, vil det ikke nødvendigvis si at de stifter noen vennskap. For at de skal kunne stifte vennskap er utviklingen av et godt selvilde viktig (Moe og Valset, 2014, s. 357).

2.4 Samhandling og handling

For å se et tydeligere bilde av hvorfor det er viktig med gode relasjoner og inkludering av barn med nedsatt funksjonsevne, har jeg valgt å fortsette å si noe om samhandling, da dette viser enda tydeligere hvor viktig dette er. I forhold til min problemstilling, vil dette hjelpe meg med å finne et mulig «svar».

Alle mennesker er født med evne til kommunikasjon. Denne kommunikasjonskompetansen utvikler vi ved å være i samhandling med andre mennesker. «Den allmenne kommunikasjonskompetansen er den viktigste ressursen du har når du skal arbeide med mennesker. Å gjøre en god jobb handler i stor grad om å bruke det du allerede kan i kraft av å være et kommuniserende medmenneske» (Røkenes og Hanssen, 2009, s.7). For å få til denne gode kommunikasjonen kan vi se på to ulike begreper, relasjonskompetanse og handlingskompetanse.

Som barnehagepersonale er det viktig å se helheten. Det må være et godt samspill mellom læring, kunnskap og utvikling og vi kan si at personalet må kunne «litt om alt». De må kunne bruke materiell og hjelpemidler eller leker som kan gi barnet i rullestol den hjelpen og læringen som gir et godt læringsutbytte. Med handlingskompetanse og relasjonskompetanse kan vi si at en får en yrkeskompetanse (Røkenes og Hanssen, 2009, s. 9).

Relasjonskompetanse handler om å forstå og samhandle med mennesker. En fagperson med relasjonskompetanse kommuniserer på en måte som gir mening, og ivaretar hensikten med samhandlingen. Med relasjonskompetanse må en kjenne seg selv, forstå hva som skjer i samspill med

den andre, og forstå den andres opplevelser. Det er viktig å møte barnet i rullestol som subjekt, der en ser et selvstendig og handlende individ, der en viser respekt for den andres rett til selvbestemmelse og integritet (Røkenes og Hanssen, 2009, s.7-8).

Handlingskompetanse handler om at du har kunnskaper og ferdigheter som gjør deg i stand til å gjøre noe med eller for den andre. Et eksempel på handlingskompetanse kan for eksempel være å kunne montere en rullestol (Røkenes og Hanssen, 2009, s. 8).

Som barnehagepersonell må en forholde seg til barnet som subjekt og medmenneske. Å være medmenneske handler i store grad om å se den andres følelser, ønsker, vilje og opplevelser, altså empati. For å gjøre ordet subjekt tydelig, kan vi sette det opp mot det å være et objekt, da et objekt er en handling, mens et subjekt handler om å kommunisere og samhandle. Som barnehageansatt er det viktig at en ikke overstyrer barna med nedsatt funksjonsevne, da dette kan føre til at barnet gir opp, og det kan føre til psykiske og fysiske plager (Røkenes og Hanssen, 2009, s. 10-13).

3.0 Metode

Etter å ha funnet en problemstilling handler det om å finne et undersøkelsesdesign som passer best til å gi svar i oppgaven på problemstillingen. Det finnes flere design, jeg har valgt å bruke sekundærdata og primærdata. Sekundærdata er den data som er samlet inn av andre, altså bøker, tidsskrifter, eksisterende databaser, som for eksempel offentlig statistikk og lignende (Jacobsen, 2015, s.53-54). Jeg har valgt å bruke sekundærdata, der jeg må skaffe meg mer kunnskaper, og jeg vil se hva andre har funnet ut og sagt om samme tema som jeg har. Jeg føler disse metodene kan være med på å gi meg de beste svarene jeg trenger på oppgaven.

For å ta i bruk primærdataen på en god måte valgte jeg å bruke en kvalitativ metode, for å få ta i den informasjonen jeg ønsker. Kjennetegnet med kvalitativ metode er at undersøker og informant samtaler om samme tema. Det vil bli etablert en relasjon og en samhandling mellom undersøker og den som blir undersøkt. Det som også er fint med denne metoden er at det ikke blir lagt noen begrensninger på hva som skal sies (Jacobsen 2015, s. 87). Jeg vil samle inn data selv, da det vil gi meg mer empiri. Her tar jeg i bruk en kvalitativ metode, i form av intervju. Jeg vil hente inn data i form av ord, uttrykk og setninger. Det er en samtale mellom mennesker, intervjuer og informant. Det blir lagt få eller ingen føringer på den informasjonen som skal samles inn. Den som undersøkes skal kunne svare på sin egen måte (Jacobsen 2015, s. 53-56).

Jeg valgte å bruke individuelle intervju, da jeg følte at dette var den beste måten for meg å innhente empiri. Gjennom individuelle intervjuer vil en få frem den enkeltes meninger og oppfatninger. Et

intervju vil også skape en- til- en relasjon, noe som skaper tillit og kan være med på å hjelpe informanten med å åpne seg for undersøkeren. Ved å ha et slikt intervju følger også noen negative sider, for eksempel at det kan bli individualistisk og at en kan få med mye som kanskje ikke har betydning for oppgaven (Jacobsen, 2015, s. 88- 89).

3.1 Datainnsamling

Før jeg skulle intervju laget jeg meg en intervjuguide (Vedlegg 1), som skulle hjelpe meg med å sørge for at jeg fikk skaffet meg den informasjonen jeg ønsket. En intervjuguide er et hjelpemiddel jeg brukte for å få oversikt over at jeg fikk med alle temaene jeg skulle i intervjuet (Jacobsen, 2015, s. 91). Jeg var usikker på om det var best å gjøre intervjuene når informantene hadde hatt tid til å tenke gjennom spørsmålene, eller om det var bedre at de måtte ta det på sparket. Jeg valgte å gi intervjuobjektene intervjuguiden på forhånd, slik at intervjuet skulle bli mer gjennomtenkt også fra deres side.

3.2 Pilotstudie

For å vite at intervju mitt ville fungere på en god måte, gjennomførte jeg et pilotstudie på forhånd. Et pilotstudie er en forundersøkelse som kan være med på å øke gyldigheten, slik at en kan stille de riktige spørsmålene (Jacobsen, 2015, s. 81). Jeg gjennomførte pilotstudie på en medstudent når jeg trodde jeg hadde laget en god intervjuguide. Jeg oppdaget fort at jeg måtte endre på mange av spørsmålene mine. De måtte være mer konkrete og jeg måtte vinkle de mer mot min problemstilling. Samtidig ble ikke pilotstudiet så reelt som et vanlig intervju, da medstudenten ikke kunne gi så troverdige svar. Jeg fant også ut at det å bruke lydopptaker ville lønne seg, for å kunne klare å holde fokus på samtalene og intervjuet i stede for å fokusere på å notere. Gjennom å bruke en lydopptaker får en med seg det informanten sier helt ordrett, og intervjuet vil kunne flyte lettere ved at en slipper å notere (Jacobsen, 2015, s. 93).

3.3 Informanter

Jeg valgte å gå i en barnehage og intervju en styrer, en pedagogisk leder og en assistent. I denne ene barnehagen hadde de barn som brukte rullestol, noe som vil være med på å styrke påliteligheten i min oppgave, da informantene har kunnskaper og erfaringer om dette temaet. Ved å intervju personer i ulike stillinger fikk jeg ulike syn på hvordan det blir praktisert, og hva de tenker er viktig å huske på med å inkludere barn med nedsatt funksjonsevne. Jeg tok kontakt med barnehagen på telefon og avtalte tid for intervju. I forkant laget jeg en samtykkeerklæring (Vedlegg 2), der jeg informerte de om at det var frivillig å delta, og at de blir anonymisert (Jacobsen, 2015, s.31). Jeg velger å presentere mine informanter som informant A (styrer), B (pedagogisk leder) og C (assistent).

3.4 Gyldighet og Pålitelighet

Min undersøkelse har en intern gyldighet, som går på hvor vidt resultatene oppfattes som riktige (Jacobsen, 2015, s. 143). Siden denne oppgaven tar utgangspunkt i kun én barnehage, der det har blitt intervjuet tre ulike personer, kan jeg ikke si at denne oppgaven har en god gyldighet. Dette fordi jeg bare har fått ulike synspunkter fra denne ene barnehagen. Jeg kan dermed ikke si at det er slik for flere barnehager. Dette vil også innebære at min pålitelighet også vil bli svekket. For at en undersøkelse skal bli pålitelig, må en kunne stole på undersøkelsen (Jacobsen, 2015, s. 21). Samtidig tenker jeg at det kan være med på å styrke påliteligheten og gyldigheten at jeg har informanter fra en barnehage der de hadde barn med rullestol.

3.5 Etske hensyn

Som jeg nevnte tidligere sendte jeg ut samtykkeerklæring (Vedlegg 2) til mine informanter, der jeg forklarte kort hva dette gikk ut på, slik at de kunne tenke på om dette var noe de ville delta på. Jeg forklarte også at jeg ønsket å bruke lydopptaker slik at jeg kunne fokusere på samtalen, og for at det skulle bli litt lettere å arbeide med transkriberingen i etterkant. Jeg fikk positivt svar fra alle, og alle virket interessert i det jeg skulle jobbe med.

Jeg valgte også å sende ut intervjuguiden (Vedlegg 1) til mine informanter i forkant, slik at de kunne forberede seg litt. Jeg tror jeg fikk de beste svarene når de kunne forberede seg litt og tenke gjennom hva de bruker å gjøre og hvordan de kunne tenke seg at det var. Det som påvirket intervjuet mitt mest var at informantene hadde erfaring med barn i rullestol i barnehagen, noe som gjorde at de fikk brukt sine erfaringer og ikke kunne «synse».

I denne oppgaven må jeg også ta hensyn til at siden denne barnehagen hadde barn som satt i rullestol, relaterte de mye til disse barna. Da noen av disse hadde større utfordringer enn andre, ble det veldig fokus på dette. Dette er også med på å gjøre oppgaven min mindre pålitelig.

3.6 Analyse og bearbeiding av data

For å få det beste utbytte av intervjuet og den informasjonen jeg fikk innhentet, satte jeg meg ned og transkriberte intervjuet ganske fort. Dette fordi jeg da husket en del av det som ble sagt, samtidig som jeg husket hvordan informanten opptrådte. Gjennom å ha et intervju ansikt til ansikt, fikk jeg muligheten til å observere informantens forståelse gjennom å studere kroppsspråket, ansiktsuttrykk, og lignende (Jacobsen, 2015, s. 95). For å få oversikt over mine funn, har jeg valgt å kategorisere de. Kategoriseringen vil hjelpe meg med å skape en struktur i teksten (Jacobsen, 2015, s. 130). Jeg har valgt å lede mine funn inn i kategorier som inkludering, hvordan jobber personalet, utfordringer og tilrettelegging for barn med rullestol og uteområdet.

4.0 Empiri

4.1 Inkludering

Informant B sier at inkludering handler om at alle skal få delta i et fellesskap. Videre sier hun at de skal få delta på det som skjer så langt det lar seg gjøre.

Informant C sier at alle, uansett funksjonsnivå og funksjon, skal ha mulighet til å delta i et fellesskap, og at ingen skal utelates fra fellesskapet selv om de bruker rullestol eller lignende. Informant C forteller også at hun syntes det er viktig at det blir tilrettelagt på det som skjer av aktiviteter, slik at de har mulighet til å delta på sitt nivå. Hun sier også at det er viktig at de får være seg selv. Informant C reflekterer også litt rundt det med tilrettelegging i forhold til barnehagen og skolen. Hun mener det er bedre tilrettelagt på skolen enn i barnehagen, og lurer litt på hvorfor det er slik.

Informant A mener at alle skal føle seg som en del av en barnehage, når en går i barnehagen. Hun mener også at alle skal få være en del av et fellesskap, uansett funksjonsevne. Videre sier informant A at de skal ha det bra, trives, få gode opplevelser sammen med andre, og at det blir tilrettelagt for at alle kan trives og føle seg som en del av fellesskapet.

4.2 Hvordan jobber personalet?

Informant B mener det er viktig at de får delta på det som skjer i barnehagen, som blant annet samling, måltid og det sosiale fellesskapet. Hvis det er spesielle opplegg skal de også få delta, så lenge de ikke har eget opplegg. Noen barn som sitter i rullestol trenger egen trening, og den må også prioriteres. Personalet snakker også med alle barna om ulikheter, og at alle er like mye verdt. Hun mener også at det er viktig at barna, fra de er små, får se og blir fortalt at vi er forskjellige. «Det er viktig å komme i gang tidlig tenker jeg da, så barna ikke bare kommer inn, WOOW hvem er det liksom. Viktig å få se at folk er ulike, men de er ikke noe annerledes på en måte.»

Informant C forteller at de andre lærer av å ha ulike barn i barnehagen, da de lærer at vi er forskjellige, og at det er greit. Det er også viktig og vise at vi har forskjellige behov. De funksjonsfriske barna som får oppleve dette er veldig heldige, siden de får oppleve ulikheter så tidlig i livet sitt.

Informant A sier at så lenge de barna som sitter i rullestol ikke trenger ekstra trening, så skal de få være med å leke med de andre barna. De er tilknyttet en avdeling i barnehagen, der de kan skaffe seg vennskap. Informant A sier videre at personalet prøver å fortelle og forklare barna at barn som sitter i rullestol, må få lov til litt andre ting. Det er viktig å gi barna gode forklaringer, slik at de får en forståelse på hvorfor det er slik. Hun forteller videre at personalet i denne barnehagen jobber med det å skape positive holdninger, og snakke positivt om barna som har spesielle behov. For å få til

dette er de positive om barna med nedsatt funksjonsevne gjør noe rart, og skaper glede og humor sammen med alle barna. Dette for at alle barna skal få en god forståelse for at det er greit å være litt annerledes. Hun mener videre at personalet skal være der for barna og at de ser barnas uttrykk, og setter ord på det de prøver å formidle om de ikke har språk. Personalet må også være til stede og motivere til at de skal få gode relasjoner til barnehagen, og til alle som er inne i barnehagen. Hvis barna som sitter i rullestol ikke har motivasjon til å for eksempel trene, vil dette være personalets oppgave. Det vil være vanskelig å motivere et barn som ikke trives i barnehagen.

4.3 utfordringer og tilrettelegging for barn med rullestol

Felles for alle informantene er at de ser på plassen de har som en utfordring, både inne og ute. En rullestol tar stor plass. De er også enige om at de har mange tunge dører og dørstokker som gir store utfordringer når de skal ut og inn. Det er tungt for personalet å skulle holde dørene oppe samtidig som de skal få en rullestol over dørstokkene.

Informant A sier at de barna som har store funksjonshemninger kan ha problemer med tilvenningen, da de kan være mye syke. Dette vil være den største utfordringen. Det er også store utfordringer i forhold til den universelle utformingen til barnehagen, og de standardkravene som det må være. Det er viktig å ha de hjelpemidlene som en kan få slik at det vil skåne personalet på en best mulig måte.

Informant B sier at om barna har en stor grad av nedsatt funksjonsevne vil dette også være en utfordring i den forbindelse med at de vil ha en del trening i løpet av dagen, noe som vil føre til at de ikke får vært så mye med sammen med de andre barna i barnehagen. Barn i rullestol med store nedsatte funksjonsevner vil også kanskje sitte mye i rullestolen sin, noe som fører til at de ikke får deltatt i leken. De andre barna på avdelingen vil kunne være deltakende og lære seg å vise omsorg ovenfor barna i rullestolen. De får være med å trille de rundt og de får hjelpe til med ulike ting sammen med disse barna med rullestol. Hun sier videre at barn med nedsatt funksjonsevne som sitter i rullestol, kan få stoler som kan senkes ned til gulvet. Dette vil hjelpe til slik at barna kan komme ned på gulvet i samme høyde som de andre barna. Det vil være lettere for andre barn og komme bort og ha et samspill.

Informant C hevder at de vil lære av hverandre, selv om den ene sitter i rullestol. De vil lære å gi omsorg og vise empati for hverandre. Hun sier også at barna må få være med å delta i hverdagen til de i rullestol, ved at de hjelper til. Dette er også en måte og vise at de bryr seg og at de har omsorg for de andre på sin avdeling.

4.4 Uteområdet

Informant C forteller at om det skulle blitt tilrettelagt noe på uteområdet, måtte de ha lagt asfalt rundt hele barnehagen. Hun hadde også lest om en barnehage som hadde en rullestolsti som gikk rundt hele barnehagen. Videre forteller hun at denne stien gikk innom alle de ulike elementene de hadde ute på sitt område. Dette var noe denne informanten kunne ønske de hadde i barnehagen, og noe som kanskje burde vært i alle barnehager der de hadde barn med rullestol. Dette ville være med på å inkludere barna med rullestol, på en god måte.

Informant A og B er ganske enige om at om det skulle være godt tilrettelagt i en barnehage for barn med rullestol, må det være asfaltert og det kan ikke være så kupert terreng, da dette vil føre til at de ikke kan komme seg rundt på egenhånd. De mener også at de vil trenge litt hjelp for å komme seg rundt uansett, så helt strøket trenger det ikke være.

Alle informantene oppsummerer med at de tror barn med nedsatt funksjonsevne og behov for å bruke rullestol vil trives i barnehagen, men alt er litt avhengig av hvilken grad av funksjonsnedsettelse de har. Det vil alltid være forskjell på hvor mye hjelp de vil trenge, og hvor mye de vil klare selv, da de også ikke er mer enn fem/seks år når de går i barnehagen.

5.0 Drøfting

I denne delen vil jeg drøfte teorien opp mot mine funn. Jeg vil også se på hvordan min metode har hjulpet meg med å finne svar på min problemstilling. Jeg vil også komme med hvilke utfordringer som praksisfeltet står ovenfor. Dette vil jeg gjøre for å se om jeg får svar på min problemstilling:

«Hvordan inkludere personalet barn med nedsatt funksjonsevne i barnehagehverdagen?»

5.1 Inkludering

Informant A mener at alle barn skal trives og føle seg som en del av barnehagen, og at det skal tilrettelegges for at alle kan føle seg som en del av fellesskapet. Her kan vi spørre oss hva det egentlig er å være en del av et fellesskap? Som Kunnskapsdepartementet (2008) sier, er det en sammenheng mellom hva personalet faktisk sier og hva de kommuniserer via kroppsspråk. Det en sier med munnen kan være motsatt av hva kroppsspråket sier. Hvis kroppsspråket sier motsatt av hva som kommer ut som ord, vil vi kunne koble det opp til ekskludering. På den ene siden kan vi si at gjennom at barnet for eksempel har tilhørighet til en avdeling, er med i et fellesskap. Hvis vi ser på ordet fellesskap fra en annen side, er ikke nødvendigvis barna inkludert selv om de er en del av fellesskapet. Hvis vi tenker oss et barn i rullestol, sitter det i rullestolen sin hele tiden, eller får det komme ned på gulvet? Et barn som kun sitter i rullestol kan vi se på som ikke deltagende, da det ikke

får komme ned på gulvet. Da vil barnet være ekskludert når det ikke får være med å delta i leken, men det vil være en del av et fellesskap. Barnet i rullestolen vil ikke bli inkludert før det kommer i kontakt med de andre barna. Da barnet kommer ned på gulvet og kan ta i lekene, eller de andre barna kan komme i kontakt med barnet i rullestol, vil det bli inkludert. Som informant C blant annet hevder skal alle uansett funksjonsnivå, ha mulighet til å delta i et fellesskap. Mot dette kan det hevdes, at hun mener litt motsatt av informant A. Informant C kan vi si mener at alle barn skal få delta når de er i et fellesskap, for å bli inkludert.

Vi kan trekke inn rammeplanen (2011), som sier at «barnehagen skal formidle grunnleggende verdier som fellesskap, omsorg og medansvar og respektere et miljø som bygger opp om respekt for menneskeverd og rett til å være forskjellige». Dette kan vi sette opp mot noe av det Informant A forteller. Hun forteller at personalet prøver å fortelle og forklare barna at de barna som for eksempel sitter i rullestol må få lov til litt andre ting. Hun sier videre at det er viktig å forklare, slik at de får en forståelse på hvorfor det er slik. Videre formidler hun til meg at de i deres barnehage jobber med å skape positive holdninger rundt barna som har spesielle behov. Her vil jeg si at barnehagen bygger på det rammeplanen sier, og de ser at det er viktig. Det å tidlig skape en holdning om at det er greit at vi alle er forskjellige, vil kunne være med på å skape god forståelse og sterkere relasjoner mellom barna.

5.2 Personalet:

Ut fra det jeg nå har presentert i drøftingen vil jeg kunne se at informantene sier at inkludering har gått riktig vei i forhold til det Dalen (2013, s. 116) sier. Dalen sier at før var oppfattelsen at barn lærte best i segregerte tilbud. Med andre ord så blir barna mer inkludert i dagens samfunn enn det det ble før i tiden. Alt dette henger også sammen med barnas selvbilde og deres måte å se seg selv og andre på. Her ligger det mye jobb for personalet i barnehagen, da de må lede barna i riktig retning i forhold til omsorg, empati, holdninger og verdier. For et barn som for eksempel sitter i rullestol vil det være viktig å være en del av et fellesskap og bli sett for den en er. Moe og Valseth (2014, s. 356) sier at et fellesskap må være gjensidig da alle skal kunne tilpasse seg hverandre. Dette nevnte jeg tidligere i drøftingen fra rammeplanen. Rammeplanen (2011) sier at barnehagen skal formidle grunnleggende verdier. I disse verdiene ligger det blant annet omsorg og respekt. Informant A forteller at det er viktig at personalet setter ord på det barna uttrykker og prøver å formidle, selv om språket ikke er tilstede. Videre forteller hun at personalet må være tilstede og motivere til gode relasjoner til barnehagen, og til alle som er inne i barnehagen. Det å uttrykke følelsene til barna, som Informant A er innom, er en viktig faktor i det å vise omsorg og respekt. Det at de voksne prøver å forstå barna og dermed sette ord på saken for de, vil kunne være med å styrke barnas forståelse, og deres motivasjon til å ville være i barnehagen. Det er viktig at personalet går foran som gode rollemodeller

for barna, både for de med nedsatt funksjonsevne og de funksjonsfriske barna. Personalet må vise at de ikke overser noen, men snakker med alle (Moe og Valseth, 2014, s. 356).

5.3 Tilrettelegging

Det står i st. meld.nr.41 (2008-2009) at det blant annet er muligheter for integrering av trening til barn med spesielle behov, uten at segregering inntreffer. Det står også at det er krav om at innredning av lokale og uteområdet er utviklet for å ivareta barn med nedsatt funksjonsevne. Informant B forteller at barn med stor grad av nedsatt funksjonsevne vil ha behov for en del trening i løpet av dagen, noe hun sier vil føre til at de ikke får vært så mye sammen med de andre barna. Hun sier videre at barn som sitter i rullestol også kanskje vil sitte mye i rullestolen sin, noe som fører til at de ikke får deltatt i leken. Ut fra st. meld.nr.41 kan vi si at barna som trenger trening skal få denne treningen uten at de skal bli stengt ute fra fellesskapet med de andre barna i barnehagen. Hvordan skal barnehagen legge til rette for at barna som trenger trening får den, men samtidig at det ikke blir segregering? Her kommer formålet til barnehagen inn: «Å ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling, i samarbeid og forståelse med barnas hjem» (Rammeplanen,2011). Ved at barnehagen skal være tilrettelagt for at barn i blant annet rullestol skal komme seg frem både ute og inne, vil være med på å inkludere barna, og hjelpe til slik at de blir en del av et fellesskap. Det at barnehagen byr på utfordringer som er mulig for barna i rullestol å mestre, både ute og inne, vil være med på å gi de trygghet, mestringsfølelse og lyst til å være i barnehagen. Det vil også gi gode relasjoner. Det sier ikke direkte noe om inkludering av alle barn, men om vi ser mellom linjene vil vi kunne tolke det slik at det handler om å inkludere alle i et fellesskap. Det står og at «Barnehagen skal formidle grunnleggende verdier som fellesskap, omsorg og medansvar og representere et miljø som bygger opp om respekt for menneskeverd og retten til å være forskjellige.» I denne setningen kan vi også se at det ligger til grunn for at barnehagen skal inkludere alle uansett utseende og funksjon. Videre vil det være vesentlig for barnehagen å utvikle forståelse hos alle barn at ingen er like og det er i orden.

Informant A mener at så lenge barn som sitter i rullestol ikke trenger ekstra trening skal de få være med å leke med de andre barna. Her kan vi stille oss spørsmålet «hva er viktigst, treningen eller det å bli inkludert?». Ut fra det informantene sier kan vi si at hun mener det viktigste er treningen til barna, og ikke det sosiale. I følge Røkenes og Hanssen (2009) trenger personalet relasjonskompetanse og handlingskompetanse, og med disse to kompetansene vil en få yrkeskompetanse. Videre forklarer de at relasjonskompetanse handler om å forstå og samhandle med de menneskene vi møter på jobb, og en må kjenne seg selv, forstå hva som skjer i samspill med barna og barnas opplevelser. Det er viktig at personalet i barnehagen har god samhandling og kommunikasjon med barnet slik at de kan gjøre det beste for barnet. Røkenes og Hanssen sier videre at handlingskompetanse handler om at du har

kunnskaper og ferdigheter som vil gjøre deg i stand til å gjøre noe med eller for barna. Vi kan her trekke inn det informant B sier om at barn med stor grad av nedsatt funksjonsevne vil ha behov for trening, noe som vil føre til at de ikke får være med så mye sammen med de andre barna. Vi skal møte barna som subjekt og ikke som objekt, da barn som subjekt vil være deltagende. Ved å se barnet som subjekt vil en bli et godt medmenneske, der det å være et medmenneske handler om å se barnets følelser, ønsker, vilje og opplevelser (Røkenes og Hanssen, 2009). Vi kan si dette med et annet ord, nemlig empati. Det vil si at du som ansvarsperson for et barn i rullestol vil vise medfølelse for barnet, og sette deg inn i barnets situasjon. Vi kan se at det å ha god samhandling og forståelse med barna vil være med på å styrke deres selvbilde.

5.4 Relasjoner og selvbilde

Jeg vil oppsummere min drøfting med Gjørund og Huseby (2000, s. 21) som deler integrering inn i tre nivåer. Det første nivået handler om at så lenge det lar seg gjøre skal alle barn få det ordinære undervisning- og opplæringstilbudet, så lenge de har behov for det. Nivå to handler om at funksjonshemninger er et helhetlig bilde av barnehagen. Det tredje og siste nivået handler om sosial integrering. Her blir det ment at vi bør bytte ut ordet integrering med inkludering, da inkludering handler om å bli en del av et fellesskap og samfunn. Moe og Valseth hevder at det å være en inkluderende barnehage må bygge på møtet mellom individ og samfunnet. Der det ligger noen elementer som respekt for mangfold, variasjon og ulikheter. Jeg kan se at mine informanter er innovent de tre ulike nivåene. Barna i barnehagen skal få den tilretteleggingen de trenger, men samtidig få det ordinære opplegget, så lenge det er behov for det. Videre snakker mine informanter om at de skal forberede barna på at det er greit at vi er forskjellige, og normalt utviklede barn skal lære seg og vise omsorg og empati. Dette viser at nedsatt funksjonshemning har et helhetlig bilde i barnehagen. Det å ha et helhetlig bilde av nedsatt funksjonsevne i barnehagen er viktig, og personalet må gå foran som gode forbilder. Til sist sier Gjørund og Huseby at integrering handler om sosial integrering, men mange mener integrering bør byttes ut med inkludering. Dette fordi inkludering handler mer om å bli en del av et fellesskap og samfunnet. Å bli en del av et fellesskap er noe alle mine informanter har vært veldig opptatt av, og noe jeg har hatt mye fokus på gjennom drøftingen.

5.5 Oppsummering

Å være en del av et fellesskap kan kobles opp til det å bli inkludert. Jeg stiller meg selv spørsmål som har betydning for praksis i barnehagen: Når er man inkludert eller ekskludert når man er en del av et fellesskap? Vil det være viktig at alle barna uansett funksjon kan skape relasjoner til hverandre og utvikle vennskap? Vennskap henger sammen med å øke sitt selvbilde, og det å stole på seg selv som den man er. Videre vil det være sunt for barn med nedsatt funksjonsevne å få hjelp av andre barn, slik at de kan skaffe vennskap og relasjoner på en ny og annerledes måte enn kun inne på avdelingen

i lekesituasjon. Det er også en fin måte for alle barn å lære seg samhandling og empati på, å lære seg at ulikheter er normalt, ta hensyn til hverandre og å ha forståelse for hverandre. Det å kunne kjenne på mestringsfølelsen ved å se at man kan glede andre ved å gi av seg selv, er også fint og erfare. Dette vil jeg koble opp til artikkel 23 i FNs barnekonvensjon, der står det blant annet at barn med psykisk eller fysisk utviklingshemming skal ha et fullverdig og anstendig liv som sikrer verdighet, fremmer selvstendighet og bidrar til barnets deltakelse i samfunnet.

Det å skulle legge til rette for barn som bruker rullestol og som har nedsatt funksjonsevne, har ulike utfordringer. Det er ulike måter å gjøre dette på. Det må konkret tilrettelegges for bruk av rullestolen, slik at den kan komme fram på barnehages områder. Her er det avhengig av hvor stor grad av nedsatt funksjonsevne barna har. Noen vil klare å kjøre rullestolen selv, mens andre vil være mindre selvstendige på dette området. Her kan vi igjen se på artikkel 23 i FNs barnekonvensjon, der det står at det må legges til rette for at barn i blant annet rullestol skal kunne klare seg på egenhånd slik kjenne som fullverdige samfunnsmedlemmer.

Oppsummert vil jeg si at personalet i barnehagen har en stor oppgave med å sikre at barna får den sosialiseringen som gjør at barnet får en god selvfølelse, der de opplever å mestre ting på egenhånd. Som jeg nevnte i innledningen ønsker jeg at personalet skal bli mer bevisst på hvordan de inkluderer barn i barnehagen, og når barna lar seg inkludere, og når det er et behov for det. Det er viktig å tenke gjennom hvordan man kommuniserer både verbalt og nonverbalt. Barn gjennomskuer de voksenes språk og kroppsspråk. Dette må samsvare med hverandre, hvis ikke kan det fort gi utrygge og/eller usikre barn. Da er det ikke inkludering, men heller en følelse for barna av ekskludering. Er det ikke god nok kunnskap hos personalet om hvordan man skal opptre i praksis for å inkludere alle barn, bør personalet delta på kurs, der de får utviklet sin kunnskap om dette temaet.

Ut fra min drøfting ser jeg at metoden jeg har brukt har skaffet meg nye kunnskaper. Intervjuene har gjort at jeg klarer å se en sammenheng mellom teorien om praksisen. Ut fra dette vil jeg si at min undersøkelse viser hvordan ting er og bør gjøres. Jeg ser at om undersøkelsen skulle vært mer gyldig og pålitelig, ville det lønnet seg og intervjuet flere barnehager, og også barnehager der de ikke har barn som er rullestolbrukere. Da jeg kunne sett praksis fra flere synsvinkler.

6.0 Avslutning

I gjennom denne oppgaven har jeg lært utrolig mye, og fått mye ny kunnskap. Jeg valgte dette temaet fordi jeg følte at jeg hadde for lite kunnskaper om dette og jeg syntes at som barnehageansatt må en være bevisst på hvordan en inkluderer barn med nedsatt funksjonsevne. I denne oppgaven har jeg altså lagt mest vekt på barn som er avhengig av rullestol og inkludering av

disse barna. Inkludering har endret seg mye de siste årene, og er fremdeles i endring mot det bedre. Altså at barn med spesielle behov skal inkluderes og integreres på en god måte, der de selv kan føle at de mestrer å være selvstendige samfunnsborgere.

Jeg har fordypet meg i teori rundt inkludering, der jeg har sett litt på hvordan det var før, og hvordan det er nå. Dette knyttet jeg opp mot barn med nedsatt funksjonsevne og samhandling. Ut fra det jeg har sett, fantes ikke inkludering før. Da var det segregering istedet, da det ble ment at barn med nedsatt funksjonsevne eller spesielle behov lærte best i grupper med barn i samme situasjon, eller med de samme forutsetningene. I dag er dette forandret og vi er på vei i riktig retning. Her mener jeg at barn med nedsatt funksjonsevne og spesielle behov får delta på lik linje med alle de andre barna.

I drøftingen ser jeg at mine informanter ser ulikt på inkludering, men samtidig så ser de likt på det. De er alle helt enige om at inkludering handler om at alle barn skal få være en del av et fellesskap, men det er ikke alle som sier noe om at de skal få være deltakende. Det å få være deltakende i et fellesskap vil gjøre at en er inkludert på en god måte, slik jeg ser det. Jeg har også sett litt på hva som egentlig er viktigst av å bli inkludert eller trene, for barn i rullestol og nedsatt funksjonsevne. Ut fra mine informanter har jeg sett at de mener treningen er veldig viktig, og at den vil gå foran det sosiale med de andre barna i barnehagen. Om det bør være slik, er jeg litt usikker på. Jeg vil si at de funnene jeg har gjort i denne oppgaven viser kun hvordan det gjøres og kan gjøres i denne ene barnehagen. Hvis jeg skulle ha funnet ut generelt for hele landet måtte jeg ha gjort en større undersøkelse, som jeg har nevnt tidligere.

Å jobbe med barn er en viktig jobb uansett hvilken funksjon/forutsetninger de har, men med barn som har nedsatt funksjonsevne og som sitter i rullestol vil det kunne dukke opp store utfordringer. Det er mye som skal tilrettelegges, og det er viktig at disse barna får de samme tilbudene som de andre barna, da alle barn i størst mulig grad skal kunne bli selvstendige samfunnsmedlemmer etter hvert som de vokser til. For barn i rullestol vil det være viktig at personalet er motiverende og at de har en realkompetanse, der du samhandler og kommuniserer med barna på en god og forståelsesfull måte. Det er også viktig med handlingskompetanse, at du har ferdigheter og kunnskaper til å jobbe med barn som sitter i rullestol, eller som har nedsatt funksjonsevne. Dette fordi det vil vise ovenfor barnet og foreldrene at du som barnehageansatt vet hva du gjør, og hvordan du kan hjelpe barnet på en best mulig måte. Både realkompetansen og handlingskompetansen vil være med å styrke selvbildet til barnet, ved at personalet er trygg i sin jobb. Selvbildet som barnet har vil være med på å hjelpe barnet til å bli et selvstendig samfunnsmedlem. Det vil også her være viktig at de andre barna i barnehagen får være med å være deltakende i arbeidet med barna i rullestolen, da dette vil lære barna å vise omsorg, og viktigheten av å hjelpe hverandre.

7.0 Litteraturliste

Arnesen, A.-L. (2012). Inkludering. Perspektiver i barnehagefaglige praksiser – en innledning (s.13-31). I A.-L. Arnesen (red.), J. Allan, R. Andresen, T. Kolle, A. S. Larsen, E. Simonsen, K.-A. Solli & B. Ulla, *Inkludering. Perspektiver i barnehagefaglige praksiser*. Oslo: Universitetsforlaget.

Barnehageloven. (2005). Prioritet ved opptak. Hentet fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64#KAPITTEL_4

Dalen, M. (2013). Inkludering av barn med behov for særskilt hjelp og støtte i barnehagen (s. 115-131). I Ø. Kvello (red), *Barnas barnehage 1. Målsettinger, føringer og rammer for barnehagen*. Oslo: Gyldendal.

FNs barnekonvensjon (2003. *Artikkel 23*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf

Gjørund, P., & Huseby, R. (2000). *Alle inkludert. Spesialpedagogikk for lærerutdanning*. NKS-Forlaget.

Jacobsen, D. I. (2005). *Forståelse, beskrivelse og forklaring. Innføring i metode for helse- og sosialfagene* (2.utg.). Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Korsvold, T. (2011). Barndom – barnehage – inkludering (s. 9-33). I T. Korsvold (red.), B. Bae, R. D. Nilsen, K. Lauritsen, H. Lundebj, B. Ytterhus, E. E. Ødegaard & M. Øksnes, *Barndom, barnehage, inkludering*. Bergen: Fagbokforlaget.

Kunnskapsdepartementet. (2011). *Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver*. Bergen: Kunnskapsdepartementet.

Kunnskapsdepartementet. (2008). *Temahefte om barn med nedsatt funksjonsevne*. Kunnskapsdepartementet.

Moe, M., & Valseth, M. L. (2014). En barnehage for alle – med inkludering som overordnet mål (s. 353-374). I P. Sjøvik (red.), *En barnehage for alle. Spesialpedagogikk i barnehagelærerutdanningen* (3.utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

Røkenes, H. O., & Hanssen, P. H. (2009). *Bære eller breste. Kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker* (2.utg.). Bergen: Fagbokforlaget.

Sjøvik, P. (2014). Tiltak for barn med særskilte behov i et historisk perspektiv (s. 19-35). I P. Sjøvik (red.), *En barnehage for alle. Spesialpedagogikk i barnehagelærerutdanningen* (3.utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

St.meld.Nr.41 (2008-2009). *Kvalitet i barnehagen*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-41-2008-2009-/id563868/?q=&ch=1> og <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-41-2008-2009-/id563868/?q=&ch=5>

8.0 Vedlegg

8.1 Vedlegg 1: Intervjuguide:

1. Hva legger du i ordet inkludering?
2. Hvordan jobber dere med inkludering av barn uansett funksjonsevne?
  - a. Hvordan jobber dere med ulikheter i barnehagen? (Holdninger, empati, etikk, kurs, planleggingsdager, møter)
3. Hvordan skaper barn i rullestol relasjoner til de andre og hva er din rolle?
4. Hvilke utfordringer har dere?
5. Hvordan kan disse barna være en resurs?
  - a. Hvordan leker de andre barna med barn i rullestol?
6. Hvordan syntes barnehagen at uteområdet er tilrettelagt for barn i rullestol generelt?
  - a. Hva er tilrettelagt?
    - i. Hvordan påvirker dette personalet psykisk og fysisk?
  - b. Hva er ikke tilrettelagt?
    - i. Hvorfor, og hvordan kan dere gjøre det om til en resurs?
  - c. Hvordan kan det bli tilrettelagt?
    - i. Hvem instanser kan hjelpe dere?
7. Hvordan tror du barn i rullestol opplever å være i deres barnehage?
8. Er det noe du ikke har fått sagt som du syntes bør komme frem?

8.2 Vedlegg 2: Samtykkeerklæring for intervju til bachelor

Jeg heter Trude Kompen og studerer barnehagelærer ved Høyskolen i Sogn og Fjordane, avdeling Sogndal.

Jeg er 3. års student, og er i gang med å skrive bachelor. Tema mitt er inkludering av barn med nedsatt funksjonsevne. I forbindelse med denne oppgaven skal jeg ut og skaffe meg empiri/kunnskaper. For å få til dette har jeg valgt å bruke en kvalitativ metode, der jeg skal intervjuer. Jeg vil derfor ha deg med som informant. Du vil bli anonymisert, og ingen kan gjenkjenne hvem som har blitt intervjuet.

Det er frivillig, og du kan trekke deg når som helst. Jeg ønsker å bruke lydopptaker, da det gir meg mulighet til å fokusere på intervjuet og samtalen vår, og jeg vil få ordrett informasjon i etterarbeidet. Når bacheloren er levert 4. januar vil dette bli makulert.

Lurer du på noe, eller har du spørsmål om prosjektet mitt kan du ta kontakt på tlf; 48017796 eller epost; trudeko93@gmail.com

Min veileder under bachelorprosjektet er:

Finn Steenfatt Thomsen, Epost: finnst@hisf.no, tlf: 45537658

Før intervjuet ber jeg deg samtykke deltakelsen ved å undertegne at du har lest og forstått informasjonen over og ønsker å delta.

Jeg har lest og forstått informasjonen og ønsker å delta i intervjuet.
